SCIENCE HUB REVIEW
2026
Volume 1
Issue 5
www.sciencehubreview.uz
ILMIY ELEKTRON JURNAL

O‘ZBEKISTON TIJORAT BANKLARI FAOLIYATINI RAQAMLASHTIRISHDA FINTECH TEXNOLOGIYALARINING O‘RNI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI

Ahadaliyev Asadbek Ahmadali o‘g‘li

Farg‘ona davlat universiteti Iqtisodiyot fakulteti, Iqtisodiyot (tarmoqlar va sohalar bo‘yicha) yo‘nalishi 4-bosqich 23.125-guruh talabasi

Annotatsiya

Ushbu maqolada O‘zbekiston bank-moliya tizimini raqamli transformatsiya qilish jarayonida moliyaviy texnologiyalar (FinTech) ekotizimining tutgan o‘rni va ahamiyati tadqiq etilgan. Tadqiqot davomida an’anaviy bank xizmatlaridan masofaviy va raqamli bank modellariga o‘tish dinamikasi, neobanklar, blokcheyn, sun’iy intellekt hamda ochiq bank (Open Banking) texnologiyalarining joriy etilish holati tahlil qilingan. Shuningdek, O‘zbekiston tijorat banklarida raqamli xizmatlar ko‘lamini kengaytirishda uchrayotgan infratuzilmaviy va kiberxavfsizlikka oid muammolar aniqlanib, ularni bartaraf etish bo‘yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar

raqamli iqtisodiyot, tijorat banklari, FinTech, raqamli transformatsiya, neobanklar, sun’iy intellekt, Open Banking, kiberxavfsizlik.

Аннотация

В данной статье исследуется роль и значение экосистемы финансовых технологий (FinTech) в процессе цифровой трансформации банковско-финансовой системы Узбекистана. В ходе исследования проанализирована динамика перехода от традиционных банковских услуг к дистанционным и цифровым банковским моделям, состояние внедрения необанков, блокчейна, искусственного интеллекта и технологий открытого банкинга (Open Banking). Также выявлены инфраструктурные проблемы и вопросы кибербезопасности, возникающие при расширении спектра цифровых услуг в коммерческих банках Узбекистана, и разработаны научно-практические рекомендации по их устранению.

Ключевые слова

цифровая экономика, коммерческие банки, FinTech, цифровая трансформация, необанки, искусственный интеллект, Open Banking, кибербезопасность.

Abstract

This article examines the role and significance of the financial technology (FinTech) ecosystem in the digital transformation of Uzbekistan's banking and financial system. The study analyzes the dynamics of transitioning from traditional banking services to remote and digital banking models, as well as the current state of implementing neobanks, blockchain, artificial intelligence, and Open Banking technologies. Furthermore, infrastructural challenges and cybersecurity issues arising during the expansion of digital services in Uzbekistan's commercial banks are identified, and scientific-practical recommendations for overcoming them are developed.
Keywords
digital economy, commercial banks, FinTech, digital transformation, neobanks, artificial intelligence, Open Banking, cybersecurity.

Kirish. Global iqtisodiyotning raqamli transformatsiya bosqichiga o‘tishi moliya-bank sektorida tub tarkibiy o‘zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Zamonaviy sharoitda tijorat banklarining raqobatbardoshligi nafaqat ularning kapital hajmi yoki filiallar tarmog‘i kengligi bilan, balki mijozlarga taqdim etilayotgan raqamli yechimlarning tezkorligi, qulayligi va xavfsizligi bilan belgilanmoqda. O‘zbekiston Respublikasida ham “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi hamda bank tizimini isloh qilishga qaratilgan davlat dasturlari doirasida tijorat banklarini transformatsiya qilish, davlat ulushini bosqichma-bosqich kamaytirish va xususiy kapital hamda zamonaviy FinTech (moliyaviy texnologiyalar) kompaniyalarini bozorga jalb etish ustuvor vazifa sifatida belgilangan. FinTech texnologiyalarining bank amaliyotiga chuqur kirib kelishi an’anaviy bank-mijoz munosabatlarini o‘zgartirib, moliyaviy inklyuzivlikni (aholi va tadbirkorlarning moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatini) keskin oshirishga xizmat qilmoqda. Shu nuqtai nazardan, O‘zbekiston tijorat banklari faoliyatini raqamlashtirishda FinTech vositalaridan foydalanish samaradorligini baholash va mavjud to‘siqlarni bartaraf etish mexanizmlarini tadqiq etish bugungi kunning dolzarb ilmiy-amaliy masalalaridan biridir.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Raqamli bank ishi va moliyaviy texnologiyalar evolyutsiyasi xorijiy va mahalliy iqtisodchi olimlar tomonidan keng o‘rganilgan. Xususan, K. Skinner o‘zining “Digital Bank” asarida an’anaviy banklarning yopiq ekotizimdan ochiq raqamli platformalarga o‘tishi muqarrar jarayon ekanligini asoslab bergan. D. Arner, J. Barberis va R. Bakli esa FinTech rivojlanishini uch bosqichga bo‘lib, zamonaviy bosqichda banklar va texnologik startaplar o‘rtasidagi raqobat o‘rnini strategik hamkorlik (kollaboratsiya) egallayotganini ta’kidlaydilar. Mahalliy olimlardan Sh. Mustafakulov, O. Olimjonov va B. Xodiyevlarning ilmiy ishlarida O‘zbekiston bank

tizimida masofaviy xizmat ko‘rsatish tizimlarini takomillashtirish va raqamli iqtisodiyot infratuzilmasini shakllantirish masalalari yoritilgan. Tadqiqot jarayonida tizimli tahlil, qiyosiy taqqoslash, statistik ma’lumotlarni guruhlash, induksiya va deduksiya usullaridan foydalanildi. Tahlil uchun O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining rasmiy statistik hisobotlari va xalqaro moliya institutlarining raqamli moliya bozoriga oid sharhlari asos qilib olindi. **Tahlil va natijalar.** So‘nggi yillarda O‘zbekiston bank-moliya bozorida raqamli transformatsiya jarayonlari yuqori sur’atlarda kechmoqda. Xususan, mamlakatimizda ilk to‘liq raqamli banklar (neobanklar) — TBC Bank Uzbekistan, Anorbank, Uzum Bank kabi institutlarning faoliyat boshlashi an’anaviy tijorat banklarini ham o‘z biznes modellarini qayta ko‘rib chiqishga undadi. Natijada bank mobil ilovalari shunchaki to‘lov vositasidan to‘laqonli moliyaviy ekotizimlarga aylandi. O‘zbekiston tijorat banklari va FinTech bozoridagi asosiy o‘zgarishlarni quyidagi yo‘nalishlarda ko‘rish mumkin:

An’anaviy bank modeli va FinTech asosidagi raqamli bank modelining qiyosiy tahlili

1-jadval

Yo‘nalish	An’anaviy bank modeli	FinTech asosidagi raqamli bank modeli
Mijozlarga xizmat ko‘rsatish	Bank filiallariga jismoniy tashrif buyurish, navbatlar va qog‘oz hujjatlar	24/7 rejimida masofaviy identifikatsiya (Face ID, MyID) va to‘liq onlayn xizmat
Kreditlash jarayoni	Garov ta’minoti va hujjatlarni qo‘lda tekshirish (3–10 kun)	Sun’iy intellekt va Big Data asosida avtomatlashtirilgan skoring (1–5 daqiqa)
To‘lov infratuzilmasi	Karta va bank o‘tkazmalariga bog‘liqlik	QR-to‘lovlar, NFC, kontaktsiz to‘lovlar va tezkor P2P o‘tkazmalar
Bozor ekotizimi	Yopiq ichki bank tizimi	Open API va Open Banking orqali elektron tijorat (e-commerce) bilan integratsiya

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston bank sektorida FinTech texnologiyalarining joriy etilishi quyidagi muhim iqtisodiy samaralarni bermoqda:

Operatsion xarajatlarning qisqarishi: Masofaviy bank xizmatlaridan foydalanuvchilar sonining keskin ortishi natijasida banklarning yangi jismoniy filiallar

ochish va ularni saqlashga ketadigan ma’muriy-xo‘jalik xarajatlari sezilarli darajada kamaymoqda. **Kredit skoringi va risk-menejment samaradorligi:** Sun’iy intellekt (AI) va mashinali o‘qitish (Machine Learning) algoritmlarining joriy etilishi mijozlarning to‘lov qobiliyatini nafaqat rasmiy daromad ma’lumotnomalari, balki ularning tranzaksion faolligi va muqobil ma’lumotlar asosida baholash imkonini bermoqda. Bu esa mikroqarzlar berish jarayonini tezlashtirib, muammoli kreditlar (NPL) ulushini nazorat qilishda qo‘l kelmoqda. **Biometrik identifikatsiya tizimlarining rivojlanishi:** Davlat axborot tizimlari (xususan, MyID tizimi) bilan integratsiya tijorat banklariga mijozlarni masofadan turib xavfsiz identifikatsiya qilish va bir necha soniya ichida hisobvaraqlarni ochish imkonini yaratdi. Shunga qaramay, O‘zbekiston tijorat banklarida FinTech texnologiyalarini yanada chuqurroq joriy etish yo‘lida qator tizimli muammolar saqlanib qolmoqda:

– **Kiberxavfsizlik va moliyaviy firibgarlik xavflari:** Raqamli tranzaksiyalar hajmi oshishi bilan birga ijtimoiy injiniring, fishing va kiberhujumlar soni ham ortmoqda. Aholining raqamli moliyaviy savodxonligi yetarli darajada emasligi mijozlar mablag‘larining xavf ostida qolishiga olib kelmoqda.

– **Eski IT-infratuzilma:** Ayrim yirik davlat ulushi mavjud tijorat banklarining asosiy bank dasturiy ta’minoti (Core Banking System) eskirganligi sababli zamonaviy FinTech yechimlari va Open API interfeyslarini tezkor integratsiya qilishda texnik qiyinchiliklar yuzaga kelmoqda.

– **Hududiy tafovutlar:** Poytaxt va yirik shaharlardan farqli o‘laroq, chekka qishloq hududlarida yuqori tezlikdagi internet infratuzilmasining notekis rivojlanganligi raqamli bank xizmatlaridan to‘laqonli foydalanishni cheklamoqda.

Xulosa va takliflar. Xulosa qilib aytganda, FinTech texnologiyalari O‘zbekiston tijorat banklari uchun nafaqat raqobatchi, balki ularning samaradorligini oshiruvchi va yangi daromad manbalarini yaratuvchi asosiy drayverga aylanib bormoqda. Bank tizimini raqamlashtirish jarayonini yangi bosqichga olib chiqish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq: **Open Banking (Ochiq bank) standartlarini to‘liq joriy etish:** Tijorat banklari va litsenziyalangan FinTech kompaniyalari o‘rtasida mijoz roziligi asosida ma’lumotlar almashinuvini ta’minlovchi yagona va xavfsiz Open API

standartlarini me’yoriy-huquqiy jihatdan mustahkamlash. **Kiberxavfsizlik va antifrod tizimlarini kuchaytirish:** Bank mobil ilovalarida shubhali tranzaksiyalarni real vaqt rejimida aniqlovchi sun’iy intellektga asoslangan antifrod (firibgarlikka qarshi) tizimlarini majburiy joriy etish hamda aholi o‘rtasida kiber-gigiyena bo‘yicha muntazam targ‘ibot ishlarini olib borish. **“Tartibga solish qumdoni” (Regulatory Sandbox) mexanizmini kengaytirish:** Markaziy bank huzuridagi maxsus huquqiy rejim doirasida blokcheyn, sun’iy intellekt va yangi to‘lov yechimlarini bozorga keng joriy etishdan avval sinovdan o‘tkazish imkoniyatlarini yanada soddalashtirish. **Core Banking tizimlarini modernizatsiya qilish:** Davlat ulushi mavjud tijorat banklarida bulutli texnologiyalar (Cloud Banking) va mikroservis arxitekturasiga asoslangan zamonaviy axborot tizimlariga o‘tishni jadallashtirish. Ushbu chora-tadbirlarning izchil amalga oshirilishi O‘zbekiston bank sektorining xalqaro raqobatbardoshligini oshirishga, moliyaviy xizmatlar tannarxini pasaytirishga va mamlakatda naqd pulsiz hisob-kitoblar ulushining yanada kengayishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi “2020–2025-yillarga mo‘ljallangan O‘zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-5992-son Farmoni.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi “«Raqamli O‘zbekiston — 2030» strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-6079-son Farmoni.

3. Skinner, C. (2014). Digital Bank: Strategies to Launch or Become a Digital Bank. Marshall Cavendish International (Asia) Pte Ltd.

4. Arner, D. W., Barberis, J., & Buckley, R. P. (2016). The Evolution of FinTech: A New Post-Crisis Paradigm? Georgetown Journal of International Law, 47(4), 1271–1319.

5. Mustafakulov, Sh. I. (2022). Raqamli iqtisodiyot va moliya texnologiyalari. Toshkent: Iqtisodiyot.

6. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining rasmiy statistik byulletenlari va yillik hisobotlari (www.cbu.uz).